

УДК 37(09):378

**НАРОДНА УКРАЇНСЬКА ГРА ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ХОРЕОГРАФІЇ**

*Педан Анастасія
Мартиненко О.В.,
доцент, к.пед.н.*

У статті визначено навчально-виховний та творчий потенціал народної української гри, доведено важливість її застосування на уроках хореографії в системі позашкільної освіти. Автором описано особистий досвід роботи включення народних ігор в зміст уроків хореографії. Визначено та розкрито етапи роботи вчителя хореографії над постановкою танців: вибір гри (з'ясування її мети, аналіз ігрових завдань, характеристика головних персонажів); проведення гри з дітьми; визначення можливостей ускладнення ігрових завдань та варіантів застосування реквізиту; хореографічна обробка змісту гри (розробка драматургії, сценографії, добір музичного та лексичного матеріалу); постановка та показ дитячого ігрового танцю.

Ключові слова: народна українська гра, позашкільна освіта, вчитель хореографії, дитячий ігровий танець.

У концептуальних положеннях про основи національного виховання («Концепція національного виховання», «Закон про мови», «Національна доктрина освіти», «Концепція громадського виховання» та інших) вказується на важливі вимоги сьогодення щодо використання національного фольклорного матеріалу не лише для відновлення кращих здобутків минулого, а й для того, щоб наповнити його сучасним змістом.

Важливе місце в роботі з дітьми початкової школи займають ігри і забави, які охоплюють найрізноманітніші аспекти народної дидактики: народознавчий, мовленнєвий, математичний, природничий, пізнавальний, розважальний, оздоровчий тощо. Вчені підкреслювали, що народні ігри –

природний супутник життя дитини, джерело радісних емоцій, криниця знань, естафета традицій поколінь, форма фізичного загартування, могутній засіб виховного процесу, який позитивно впливає на емоційну сферу дитини, сприяє розвитку ініціативності, лідерських якостей, формує поетичне мислення і мистецькі смаки (Л. Артемова, Е. Вільчковський, Є. Водовозова, А. Вольчинський, О. Запорожець, Г. Лєсков, Ю. Полянїн, С. Русова, Є. Тихєєва, О. Усова, К. Ушинський, А. Цьось та ін.). Український письменник В. Довжик називає ігри народним мистецтвом: «Та й хитра ж штука, оця народна гра! Ви думали – такі собі пустощі, коли робити нема чого, то в креймахи грають, аби збавити час, а вона, ота забавка, – мистецтво. А вона має свій погляд на людину, батьківщину, добро, уявлення про тебе і світ. Бо мистецтво – це метод пізнання себе і світу. А гра записала в собі і закодувала в генах дії не лише народні знання, а нас із вами, наш національний характер»¹.

Гру як ефективний засіб національного виховання на уроках дитячої хореографії розглядали В. Верховинець, Б. Стасько, С. Русова, А. Шевчук та ін. Вони підкреслювали, що тематика українських народних ігор закріплює навички виконання простих танцювальних рухів, розвиває почуття ритму, розкриває творчий потенціал, артистичні здібності, знайомить з побутом, національними традиціями, висвітлює найкращі риси національного характеру (честь, сміливість, мужність, патріотизм, хоробрість, людяність тощо).

Такий широкий спектр навчально-виховного та творчого потенціалу народної української гри має сприяти активному її використанню на уроках хореографії в системі початкової освіти, проте дотепер висвітлення педагогічного досвіду саме з впровадження народної української гри на уроках хореографії в початковій школі не є вичерпним.

З огляду на те, що включення в зміст танцювального репертуару ігрових танців, побудованих на основі українських народних ігор, сприяє не тільки розвитку інтересу до української культури, а й розширенню знань дітей про

¹ 1. Довжик В. Літала сорока по зеленім гаю : дит. та молод. укр. нар. ігри / упоряд. В. Довжик. – К. : Молодь, 1990. – С.23

національні символи та обереги, традиції, обряди, побут свого народу, то першочергового значення й відповідно *актуальності* набувають дослідження, дотичні до зазначених вище проблем виховання. Це зумовлює *мету* пропонованою розвідки, яка полягає в описі власного досвіду з використання народної української гри як засобу національного виховання молодших школярів на уроках хореографії.

Вважаємо, що сучасні вчителі хореографії, які працюють в системі початкової освіти, мають здійснювати ретельний пошук інтерактивних методів введення української гри в роботу з дітьми із збереженням її першооснови. З цією метою протягом року нами було апробовано метод танцювальної інтерпретації дитячих українських ігор для створення на їх основі концертних номерів для шкільних свят.

Творчий процес включав декілька етапів: вибір гри (з'ясування її мети, аналіз ігрових завдань, характеристика головних персонажів); проведення гри з дітьми; визначення можливостей ускладнення ігрових завдань та варіантів застосування реквізиту; хореографічна обробка змісту гри (розробка драматургії, сценографії, добір музичного та лексичного матеріалу); постановка та показ дитячого ігрового танцю.

Під час вибору гри ми враховували, що її зміст має бути доступним і цікавим для дітей, мати пізнавально-виховний аспект, оригінальні ігрові дії, яскраві та зрозумілі образи, які можна творчо інтерпретувати під час створення танцювального номеру. Після вибору декількох варіантів ігор ми включали їх в зміст хореографічного уроку і визначали зацікавленість дітей ігровими діями та образами. Проведення гри починалося з пояснення її змісту і правил, яке мало було стислим, точним і емоційним. Зазвичай пояснення гри ми починали з прийому зацікавлення або «здивування» (загадка, бесіда, поява персонажу або пошук атрибуту гри). Для вибору головного персонажу застосовували різноманітні творчі завдання, лічилочки, заохочування (акуратний одяг, старанність та активність під час уроку). Нами також враховувалися індивідуальні особливості дітей. Виконання ролі ми пропонували як

талановитим дітям, які, на наш погляд, можуть бути солістами під час танцювальної версії гри, так і сором'язливим, не артистичним. Це допомагало дітям у подальшому усвідомлювати, чому для виконання головної ролі в танці педагог обрав саме ту, а не іншу дитину.

Для вживання в образ нами також застосовувався допоміжний реквізит. Наприклад, в іграх, де зустрічалися образи тварин («Гуси», «Перепілонька», «Кіт та миші», «Лисички та сторожи» та ін.), дітям пропонували маски або елементи частин тіла (дзьоб, крила та ін.). В іграх, де учасники імітували людину певного віку або професії, для більшої наочності рекомендували обрати елементи одягу або трудового знаряддя (хустинку, вуса, капелюх, паличку, кошик та ін.). Важливо, щоб вибір реквізиту допомагав вжитися дитині в образ, не заважав її руховим діям і міг додати яскравості під час вирішення сценографії майбутнього танцю.

Після проведення гри, нами визначалися можливості ускладнення ігрових завдань: включення танцювальних рухів та перебудов, застосування імпровізаційних моментів, творчих завдань, мовленнєвого або пісенного тексту тощо.

Наступний етап творчої роботи був спрямований на хореографічну обробку змісту гри (розробка драматургії, добір музичного та лексичного матеріалу). Драматургічну основу танцю ми визначали, враховуючи співвідношення всіх частин (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка), і на її основі розробляли програму (лібрето) майбутньої постанови, з якою знайомили дітей перед початком постановки номеру. За основу музичного супроводу ми обирали українські народні мелодії, які передавали характер постановки, мали цікаву інтерпретацію, чітке співвідношення музичної та хореографічної драматургії. Добір лексичного матеріалу відбувався з урахуванням та підпорядкуванням ідейно-тематичної основи танцю, характерних особливостей персонажів, музичного супроводу, вікових особливостей дітей та рівня їх танцювальної підготовки. Танці-ігри було побудовано на основі українських народних та імітаційно-образних рухах, а

також простих малюнок (коло, равлик, лінії, ланцюжки тощо). В зміст танцю також включався обмежений мовленнєвий текст (лічилка, примовка, перегукування) або пісенний текст («Панас», «Жмурки», «Горю-дуб», «Котилася бочка...», «Огірочки», «Галя по садочку ходила», «Подоляночка», «Перепілочка», «Іде, іде дід» та ін.).

Робота над сценографією складалася з розробки ескізів костюмів, виготовлення об'ємного реквізиту (тин, бочка, дерево та ін.). Наприклад, в змісті дитячого танцю «Кіт і Миші», поставленого за мотивами української народної гри «Кіт Васько», ми застосовували великий м'яч, замаскований під шмат сиру, який катали за собою «Миші», а «Кіт», приношуючись до привабливого запаху, полював на них.

Великого значення було приділено розробці сценічного одягу виконавців, пам'ятаючи, що костюми мають відповідати змісту постановки, характерам головних персонажів і обов'язково передавати національний колорит. Наприклад, «ведмідь» може бути одягнений у вишиванку та жилетку, шаровари або штани та мати шапочку з вушками, яка буде підкреслювати даний образ. Костюм «мишки» може включати сорочку-вишиванку, коротеньку яскраву спідничку, обшиту різнокольоровими стрічками, жилетку, торбочку з вишивкою та шапочку з вушками.

Робота з виконавцями починалася з бесіди, під час якої діти пригадували ігри, в які вони грали під час уроків, називали улюблених персонажів. Потім ми зупинялися саме на змісті тієї гри, на основі якої планували створення майбутнього танцю. Після повідомлення про постановку танцю нами використовувалася емоційна та образна розповідь сюжету, прослуховування та аналіз музичного супроводу, розподіл ролей, пригадування разом з дітьми раніш вивчених до танцю рухів та комбінацій.

Результатом нашої творчої роботи було створення хореографічної сюїти дитячих українських народних ігор, яка включала п'ять танцювальних фрагментів, в основу яких було покладено зміст таких ігор, як: «Хованки», «Лісові звірята», «Ой, у полі на роздолі», «Кіт Васько», «Бахча». Кожний клас

вивчав фрагмент окремої гри, яка потім була включена в єдину танцювальну сюїту.

Підсумовуючи, з опорою на власний педагогічний досвід зазначимо, що танці, побудованих на основі українських народних ігор, викликають інтерес молодших школярів до української культури, розширюють знання дітей про національні символи та обереги, традиції, обряди, побут свого народу, а отже є потужною силою формування національного виховання учнів початкової школи на уроках хореографії. У перспективі вбачаємо створити хореографічну сюїту, де буде пов'язано три гри, об'єднані спільною темою безтурботного дитинства.

The paper deals with the educational and creative potential of Ukrainian folk play. It proves the importance of a folk play use at the lessons of dances in the system of extracurricular education. The author describes her personal experience of folk plays including in the dance lessons contents. The papers defines and presents the phases of the choreographer's work over the dances staging, namely: a play choice (its purpose clarification, analysis of play tasks, features of the main characters); conducting the play with the children; studying of possibilities to make the play tasks more complex and use the props; choreographic processing of the play contents (developing drama, set design, selection of music and lexical material); setting and showing the children's play dance.

Key words: *Ukrainian folk play, extracurricular education, choreographer, children's play dance.*

Література:

1. Кудикіна Н. В. Теоретичні засади педагогічного керівництва ігровою діяльністю молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. – К., 2004.
2. Скуратівський В. Т. Місяцелік: Український народний календар / В. Т. Скуратівський // Мистецтво – К., 1992. – С. 208.

3. Довжик В. Літала сорока по зеленім гаю : дит. та молод. укр. нар. ігри / упоряд. В. Довжик. – К. : Молодь, 1990. – 159 с.